

ОГЛЯДИ НОВИХ КНИЖОК, РЕЦЕНЗІЇ

Енциклопедія трипільської цивілізації: В двох томах. / Авт. кол.: Н. Б. Бурдо (відп. секр.), М. Ю. Відейко (гол. ред.) та ін.— К., 2004.— Т. 1, кн. 1.— 703 с.; Т. 2.— 711 с.

На широких просторах Європи в енеолітичний час (V—III тис. до н. е.) розвинулася низка хліборобсько-скотарських культур, які характеризуються розписною керамікою особливого мегандро-спірального стилю. Ці культури пройшли тривалий та складний шлях розвитку. Найвідомішою і найпоширенішою серед них є Аріушд-Кукутень-Трипільська культурно-історична спільність. Вона відкрита у різних областях та у різний час, її пам'ятки вивчаються в Україні, Молдові та Румунії.

За більш ніж столітню історію археологічних досліджень відкрито значну кількість трипільських пам'яток, частину з яких вивчено унаслідок стаціонарних розкопок. Віднайдено велику кількість археологічного матеріалу, що зберігається у фондах музеїв, наукових установ та в приватних колекціях. Частково він опублікований у різних фахових виданнях та окремих роботах, але більша частина старожитностей не відома для широкої аудиторії. Узагальнювальною працею з трипільської проблематики стала „Енциклопедія трипільської цивілізації“. Автори ідеї та організатори видання С. Платонов та С. Тарута. Редакторами стали Л. Новохатько (голова), М. Сенченко, Т. Іжевська, С. Тарута, А. Пилипенко, С. Платонов, М. Платонов, М. Відейко, С. Ляшко, Н. Бурдо. Над книжкою працював колектив авторів, які систематизували й узагальнили відомості, нагромаджені за час вивчення Трипілля. В „Енциклопедії...“ висвітлено різні аспекти життя тогочасного суспільства, у т. ч. складні взаємозв'язки, які існували між трипільськими хліборобськими племенами у Дністро-Дніпровському басейні.

Матеріал, набутий шляхом археологічних розкопок та розвідок, надзвичайно різноманітний. Не менш строката і решта інформації, пов'язаної з процесом вивчення соціокультурного феномену Трипілля. В роботі представлені основні результати дослідження кількох поколінь науковців в

Україні та поза її межами, що зумовило й специфіку структури „Енциклопедії...“. Вона складається з 2-х томів (частин) — вступного та енциклопедичного.

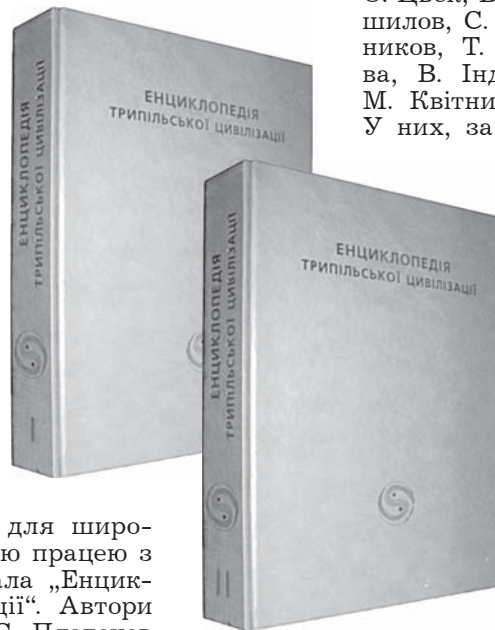
Перший (вступний) том містить 36 тематичних статей різних авторів. Статті підготували М. Відейко, Н. Бурдо, Г. Пашкевич, В. Дергачов, О. Журавльов, В. Петрунь, В. Ключко, Н. Риндіна, О. Цвек, В. Дудкін, Г. Шаповалов, Г. Хорошилов, С. Платонов, С. Тарута, Е. Овчинников, Т. Ткачук, С. Сегеда, Г. Шиянова, В. Індутний, М. Відейко, І. Кочкін, М. Квітницький, Є. Пічкур, Л. Поліщук. У них, за археологічним матеріалом, поглиблено розкрито різні

сторони культури, починаючи з історії дослідження і закінчуючи загальноєвропейським контекстом Трипілля. Ці статті присвячені питанням періодизації і хронології, економіки, планування забудови поселень та особливостей житлобудівництва, духовного світу, сакрального життя та знакових систем в орнаментах посудин, антропологічного складу населення, озброєння та військової справи. При цьому зберігається цілісність і послідовність викладу, вималюється загальне тло.

У вигляді додатків у 1-му томі вміщені невеликі тематичні статті та реєстр трипільських археологічних пам'яток на території України. Вступний том налічує 703 сторінки, він докладно проілюстрований.

Побудова 2-го тому (частини) відрізняється від першого. Він складається з більш ніж 800 невеликих та якісно проілюстрованих статей енциклопедичного характеру. За змістом їх можна поділити на кілька рубрик. Енциклопедичний том містить 654 сторінки.

У цьому томі вміщені насамперед відомості про пам'ятки (поселення, могильники). За час вивчення культури в Україні відкрито понад 2000 пам'яток. Зрозуміло, що до енциклопедії включено лише частину, а саме ті пам'ятки, які автори

вважають найінформативнішими, цікавими та невідомими.

Окремі статті присвячені трипільській археологічній термінології, знання якої необхідне для розуміння робіт із трипільської проблематики, персоналіям — археологам, історикам, реставраторам, митцям — людям, які долучилися до трипільської тематики.

У книжці також містяться статті, присвячені дослідженням Трипілля на теренах Західної України. На цій території ще наприкінці XIX ст. трипільські пам'ятки вивчали польські дослідники: А. Кіркор, І. Коперницький, В. Пшебіславський, Г. Оссовський та ін. Вони вивчали поселення Більче-Золоте (Вертеба), Більче-Золоте (Парк), Васильківці, Городницю над Дністром, Щитівці, Вигнанку, Кошилівці. У той час територія, на якій було відкрито трипільські пам'ятки, належала до двох імперій — Російської та Австро-Угорської, тому культура мала різні назви у Подніпров'ї і Подністер'ї. Пам'ятки в долині Дніпра В. Хвойка назвав трипільською культурою, а в Галичині вони були відомими під назвою культури мальованої кераміки. Т. Пассек поширила назву „трипільська культура“ на поселення Подністер'я. Вперше професійно вивчав пам'ятки трипільської культури на заході України О. Кандиба. Наприкінці 1920-х рр., за дорученням управи Наукового товариства ім. Шевченка, він працював на Тернопіллі, зокрема повторно досліджував Заліщики, печеру Вертебу поблизу Більча-Золотого, а також пам'ятки поблизу сіл Голігради, Касперівці, Новосілка-Костюкова, Ланівці, Стрільківці, Козаччина, Більче-Золоте та ін. В „Енциклопедії...“ представлена також праця працівників відділу археології Інституту суспільних наук АН УРСР (сьогодні — Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) — Ю. Захарука, який у 1950—1960-х рр. досліджував Касперівці, Кошилівці, Звенячин, К. Черниш, яка працювала на пам'ятках поблизу сіл Незвисько, Поливанів Яр, Ленківці та ін., В. Кравець, В. Конопля.

Згадані тут і музеї та музейні заповідники, у фондах яких зберігаються археологічні колекції. Зокрема, в „Енциклопедії...“ вміщена стаття про Археологічний музей відділу археології Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України у Львові. У його фондах зберігаються матеріали з таких відомих трипільських поселень, як Поливанів Яр, Блещанка II, Городниця, Кудринці та ін. Окремі статті присвячені приватним колекціям, синхронним європейським культурам, науково-дослідним установам, на базі яких проводяться дослідження трипільсько-кукутенської культурно-історичної спільноти, археологічним експедиціям, науковим конференціям, виставкам.

Після виходу в світ „Енциклопедії...“ з'явилася певна кількість критики, існують різні думки щодо деталей та доцільності певної вживаної термінології. Проте як узагальнювальна та систематизуюча, праця корисна, потрібна та затребувана, оскільки інформація стосовно досліджень Трипілля розпорошена по фахових виданнях, музейних та приватних колекціях і не є доступною для кожного. А трипільські старожитності дуже яскраві — загадкові орнаменти мальованого посуду, антропо- та теріоморфна пластика, спалені поселення. Тому не дивно, що від початків вивчення і до сьогодні вони постійно цікавлять науковців та громадськість. Жодна археологічна культура на теренах України не привертала до себе стільки уваги. Навколо трипільської проблематики не раз виникали псевдонаукові теорії щодо походження „трипільців“ та їхньої історичної долі, проводилися недолугі паралелі з іншими етносами і навіть зі сучасністю. Подібні спекуляції дискредитують археологічну науку. Єдиний метод боротьби з ними — видання якісного наукового продукту для широкої аудиторії. Один з них — „Енциклопедія трипільської цивілізації“. Книжка розрахована на фахівців — археологів, істориків, і на широке коло читачів.

Яна ЯКОВИШИНА

Dariusz Dąbrowski. Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201—1264). Biografia polityczna.— Kraków: Avalon, 2012.— Т. 1.— 538 s.

2012 р. вийшла друком монографія відомого польського медієвіста з Торуня, директора Закладу досліджень історії Русі Університету Казимира Великого в Бидгощі, габілітованого доктора, професора — Даріуша Домбровського. Знаменитий руський володар, князь Волині, Галичини та Києва, король Русі, докладно охарактеризований літописами й писемними пам'ятками західноєвропейських держав, від XIX ст. періодично цікавив учених¹.

Уже поверхневий аналіз праці Д. Домбровського дає зрозуміти, що перед читачем лише перший том, присвячений обраній постаті, обсягом понад 500 сторінок. Одразу ж варто зауважити, що досі ніхто з істориків не написав такого об'ємного дослідження, присвяченого Данилові Романовичу. Автор поділив книгу на чотири частини: I. Вступ; II. Політична біографія Данила, яка включає вісім окремих підрозділів, сформованих за хронологічним принципом; III. Епілог; IV. Додатки.

¹ Див., наприклад: Гуслистий К. Данило Галицький.— Саратов, 1942.— 12 с.; Котляр М. Данило Галицький.— К., 1979.— 186 с.; його ж. Данило Галицький.— К., 2001.— 153 с.; його ж. Даниил, князь Галицкий: документальное повествование.— СПб.; К., 2008.— 320 с. та ін.